

Висновки. Таким образом, для эффективного решения задачи управления финансовой безопасностью предприятия в период дестабилизации экономики, необходимо иметь четкое представление о сущности и методике идентификации финансовой безопасности предприятия, внешних и внутренних опасностях и угрозах, особенностях среды функционирования. Предлагаемая методика управления финансовой безопасностью предприятия, по мнению авторов, может найти реальное применение в практической деятельности хозяйствующих субъектов, оказавшихся в сложных экономических и финансовых обстоятельствах.

Литература:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України [Текст] // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 39.
2. **Бланк И. А.** Управление финансовой безопасностью предприятия [Текст] / И. А. Бланк. – К., 2004. – 784 с.
3. Теория управления [Текст]: учебник / Под общ. ред. А.А. Гапоненко, А.П. Панкрухина. – М.: Изд. РАГС, 2003. – 560 с.
4. **Круглов М.И.** Стратегическое управление компанией [Текст]: учебник для вузов / М.И.Круглов. – М.: Рус. делов. лит., 1998. – 768 с
5. **Запорожцева Л.А.** Финансовая безопасность предприятия при переходе на МСФО / Л.А. Запорожцева // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – № 36.
6. **Фінансова безпека підприємств і банківських установ** [Текст] : монографія / За ред. А. О. Єліфанова. – Суми, 2009. – 295 с.
7. **Кузенко Т. Б.** Фінансова безпека підприємства [Текст] / Т. Б. Кузенко [та ін.]. – Харків, 2010. – 300 с.

Стаття надійшла: 14.10.2011 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Горелов Д.А.

УДК 347.72.028.3

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Горовий Д.А., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Стаття присвячена питанням визначення структури нематеріальних активів на підприємствах України та порівняння зі структурами нематеріальних активів, що визначаються у інших країнах.

Ключові слова: нематеріальні активи, вартість нематеріальних активів, структура нематеріальних активів, віртуальний капітал підприємства. .

The abstract. The article is devoted to the problems of intangible assets structure determination at the enterprises of Ukraine and its comparison with structures of intangible assets which are determined in other countries.

Keywords: intangible assets, cost of intangible assets, structure of intangibles, virtual capital of an enterprise.

Постановка проблеми. Однією з проблем, які знижують вартість сучасних українських підприємств, а відповідно, і суттєво знижують їх конкурентоспроможність як на місцевому, так і на світовому ринках, є замала кількість їх сукупного капіталу. Головним чином, це відбувається через те, що в українській практиці фінансового обліку на відміну від світової практики практично не враховуються віртуальні (нематеріальні) складники капіталу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше проблеми оцінки нематеріальних здобутків підприємства з'явилися в роботах західних вчених – Б. Лева, В. Свейбі, Д. Андріессена, Б. Марра, П. Саллівана, Л. Едвінссона, Н. Бонтіса, Й. Рууса та інших. В їх роботах, переважно, досліджувалися проблеми використання та розроблялися методи

оцінки інтелектуального капіталу, як одного з видів нематеріальних здобутків підприємства. Також окремі види нематеріальних здобутків підприємства досліджувалися в роботах вітчизняних і російських вчених: О. Кендюхова, А. Козирєва, М. Дороніної, С.Кравченко, Н.Слободянюк, Д. Макарова, М. Герасимчука та інших.

Невирішені складові загальної проблеми. Проте в Україні лише незначна частина таких нематеріальних здобутків відображається зараз на балансі підприємств у складі НМА (нематеріальних активів). Також і питома вага НМА у скупному балансі українських підприємств є незрівнянно малою у порівнянні з іноземними. Завдяки цьому при угодах злиття-поглинання (M&A) або процедурі IPO українські підприємства є недооціненими і постають значно слабшими та дешевшими у порівнянні з іноземними. Однак головною проблемою з використанням НМА є не обсяги і навіть не подальші тенденції їх розвитку, а структура НМА.

Формулювання цілей статті. Метою статті є порівняння структури НМА, що визначається у різних країнах, та з'ясування основних складників НМА в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Світова практика засвідчує досить різноманітну структуру НМА у різних країнах світу. Наприклад, наведена у [1] та на рис. 1 структура НМА Великобританії свідчить про майже рівний розподіл часток між такими видами НМА (які виділяють у цій країні) як людський та організаційний капітал, програмне забезпечення, вартість бренду та дизайну, патенти та дослідження, витрат на наукові дослідження. Майже подібною є картина у Сполучених Штатах Америки, хоча за існуючою у цій країні звітністю з НМА визначаються лише 5 їх видів. Їх розподіл станом на 2004 рік наведено на рис. 2. Дані взяті з [2]. Напроти у Швеції та Нідерландах картина є більш строкатою, зважаючи на більш розгалужену систему звітності з використання та отримання НМА та більшу кількість видів НМА, що визначаються у цих країнах. Дані для побудови структур НМА у цих країнах взяті з [3, 4]

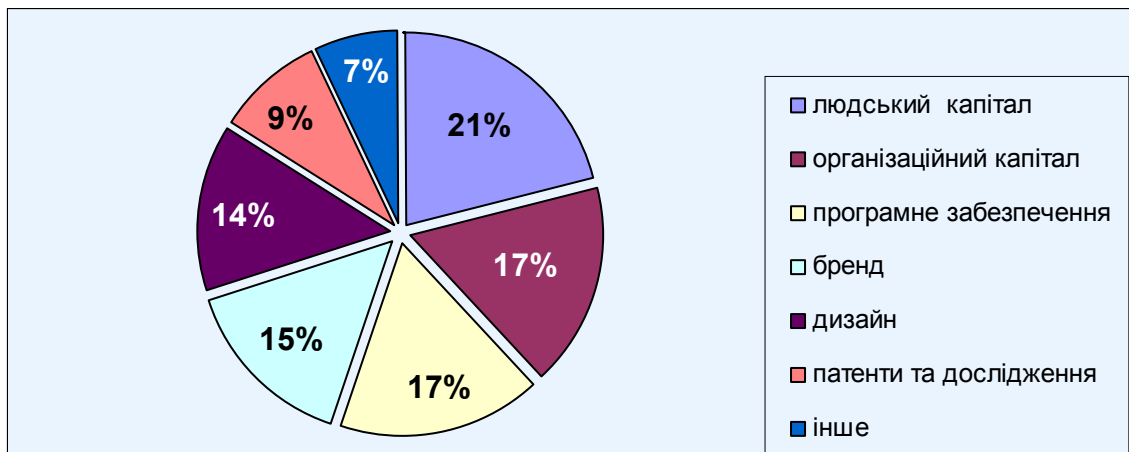

Рисунок 1 - Структура НМА у Великобританії

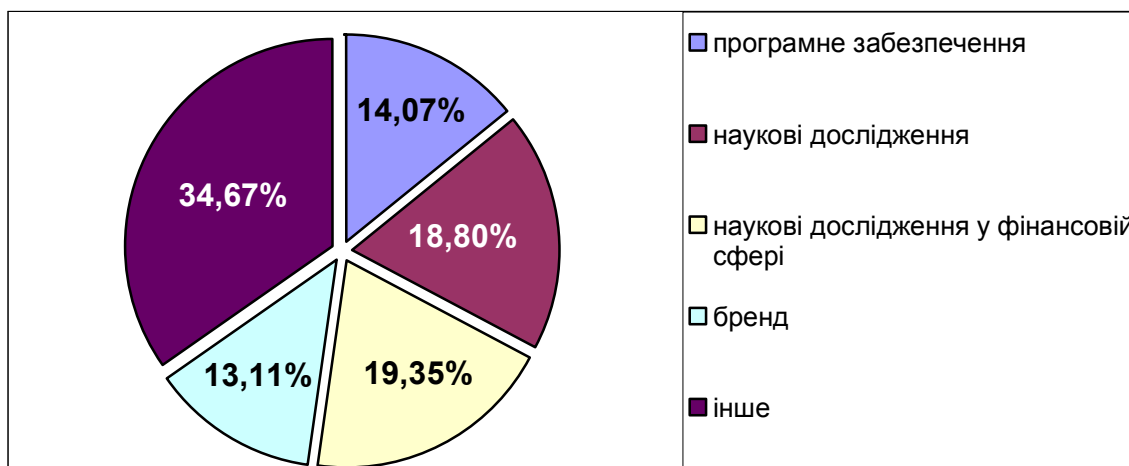

Рисунок 2 - Структура НМА у США

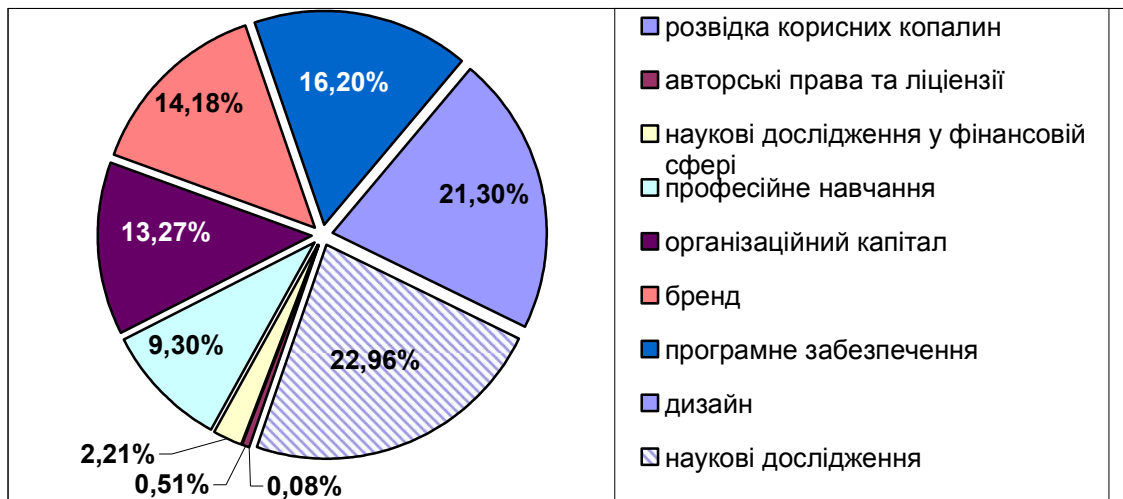

Рисунок 3 - Структура НМА у Швеції

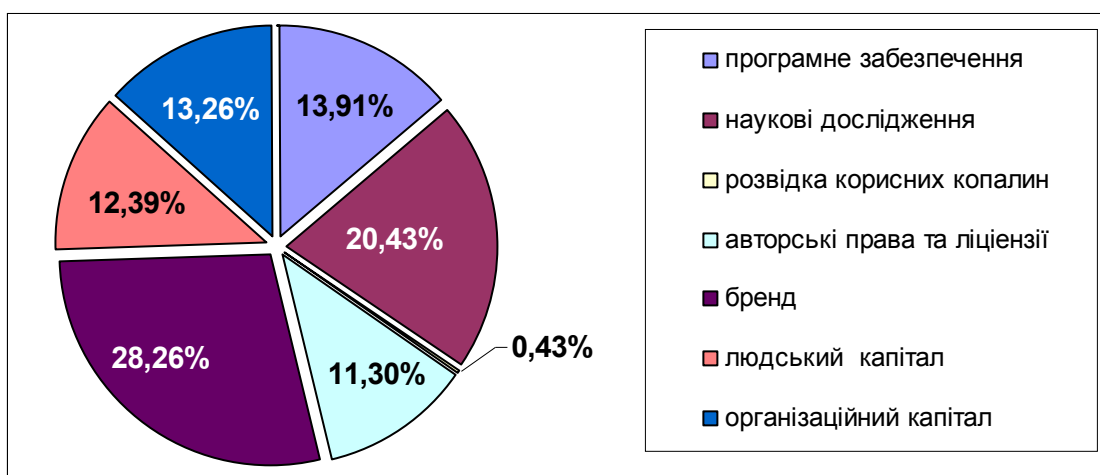

Рисунок 4 - Структура НМА у Нідерландах

На жаль, за даними статистичної звітності в Україні не ведеться облік саме структури НМА (на відміну від структури основних або оборотних активів) на макрорівні.

Приблизну оцінку можна отримати лише за структурою інноваційних витрат в економіці (рис. 5). Проте така структура не зовсім відповідає іноземним через те, що у витратах НДДКР разом із програмним забезпеченням (яке є нематеріальним), також включаються витрати на придбання матеріальних речей (машин, обладнання тощо). Це суттєво збільшує питому вагу саме цього складника витрат на НДДКР підприємств України. Дані для побудови рис 5 взяті в [5].

Проте на мікрорівні (рівні окремих підприємств) у сучасній фінансовій звітності передбачено визначення окремих видів НМА для їх більш детального освітлення за допомогою Форми №5: Примітки до річної фінансової звітності, а саме Частина 1 - Нематеріальні активи. Згідно з нею у складі НМА визначають: права користування природними ресурсами, права користування майном, права на комерційні позначення, права на об'єкти промислової власності, авторські та суміжні з ними права, інші нематеріальні активи та окремо визначається гудвіл.

Тобто, зважаючи на класифікацію в міжнародних стандартах фінансової звітності МСФЗ (IAS) 38 "Нематеріальні активи" ("Intangible Assets") [6] нематеріальні активи структурно можна розділити на три групи:

- невіддільні від юридичної особи (клієнтська база, наявність кваліфікованого персоналу, переваги місця розташування, репутація підприємства тощо);
- невіддільні від фізичної особи (репутація робітників і власників компанії, професійні якості осіб та інше);

– віддільні від юридичної особи (торговельні марки й знаки, технічні бібліотеки, ліцензії, патенти, права пов'язані із землекористуванням та інше) [7].

Таким чином структура визначних НМА в Україні свідомо обмежується лише третьою групою.

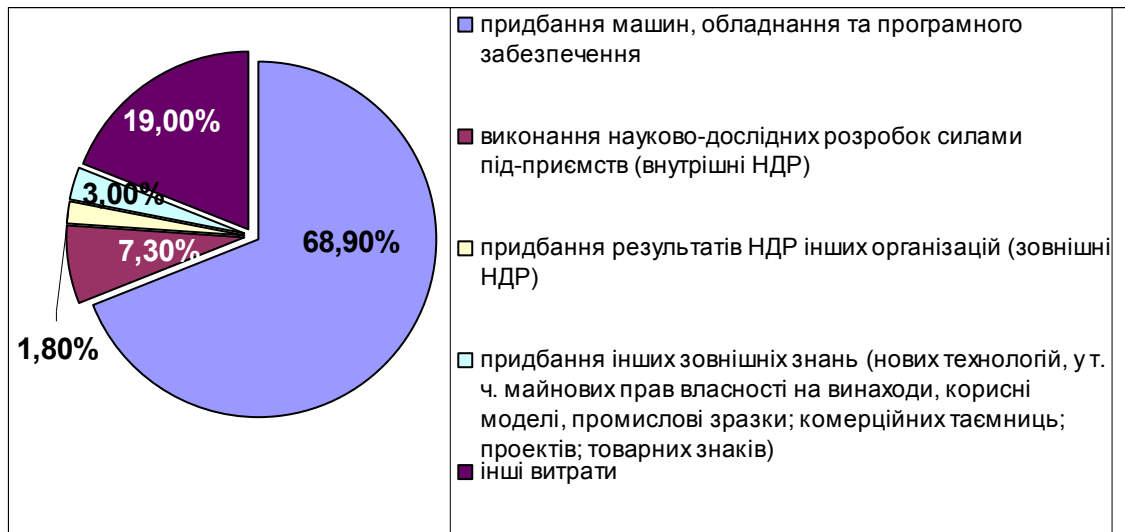

Рисунок 5 - Структура інноваційних витрат в економіці України

Проте слід зауважити, що за даними Державної установи "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" [8] деякі промислові підприємства м. Харкова взагалі не мають НМА на балансі. До таких підприємств належать: ПАТ "Харківський завод "Оргтехніка", ПАТ "Харківський велосипедний завод ім. Г.І. Петровського", ПАТ "Харківський канатний завод". Ця ситуація є досить парадоксальною, зважаючи на специфіку продукції цих підприємств (наприклад, відома торговельна марка велосипедів "Україна", виробництво електронних приладів на ПАТ "Харківський завод "Оргтехніка" тощо). Єдиним виправданням, а скоріше наслідком такого стану з НМА на цих підприємствах є скрутний фінансовий стан зазначених підприємств. Вони всі є на межі банкрутства, а на ПАТ "Харківський завод "Оргтехніка", і ПАТ "Харківський канатний завод" станом на 01.09.2012 р. почалася процедура їх санації.

Також певною проблемою у дослідженні НМА в Україні є також те, що більшість підприємств не заповнює Форму № 5 взагалі, або визначає всі свої НМА як «інші», тобто взагалі не вказує їх структуру. До таких підприємств м. Харкова, зокрема, належать: ПАТ "Харківський електроапаратний завод", ПАТ "Турбоатом".

Динаміка зміни структури НМА по решті досліджених підприємств, на жаль, не дозволяє визначити якусь певну тенденцію. Єдиною категорією НМА, яка значно присутня на більшості досліджених підприємств є «Авторські та суміжні з ними права», що свідчить про реєстрацію охоронних документів та наявність власних розробок та «ноу-хау» на підприємствах України.

Однак, на диво, майже зовсім відсутнім є такий різновид НМА як «Права на комерційні позначення», що з одного боку може свідчити про незахищеність вітчизняних торговельних марок від підробок (оскільки їх ліцензування та патентування значно б підвищило їх вартість через), та, відповідно, їх значну недооціненість.

Приклади зміни структури НМА на декількох підприємствах м. Харкова наведені на рис. 6-9.

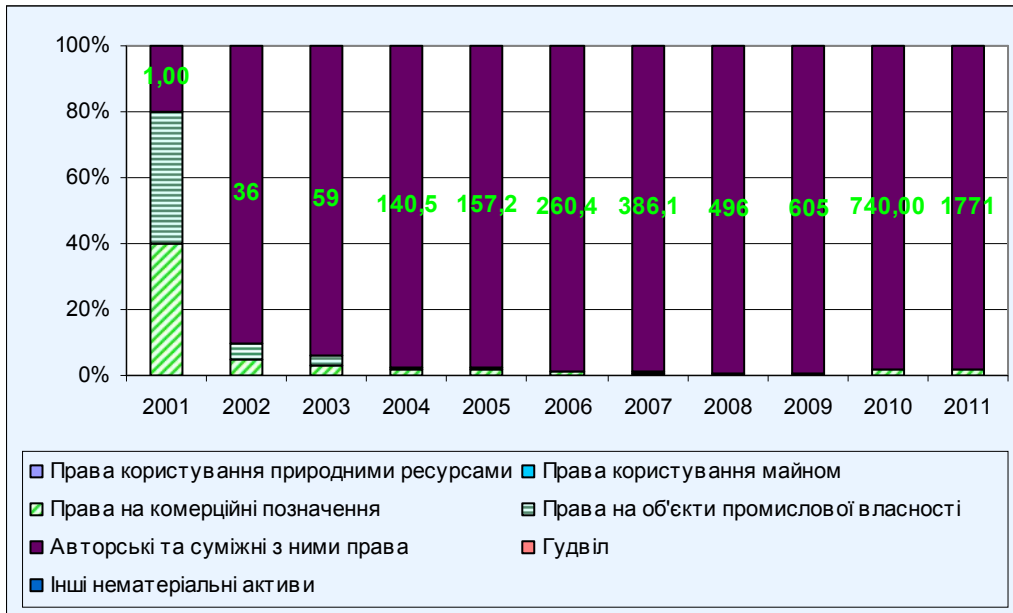

Рисунок 6 - Зміна структури НМА на ПАТ "ХарП"

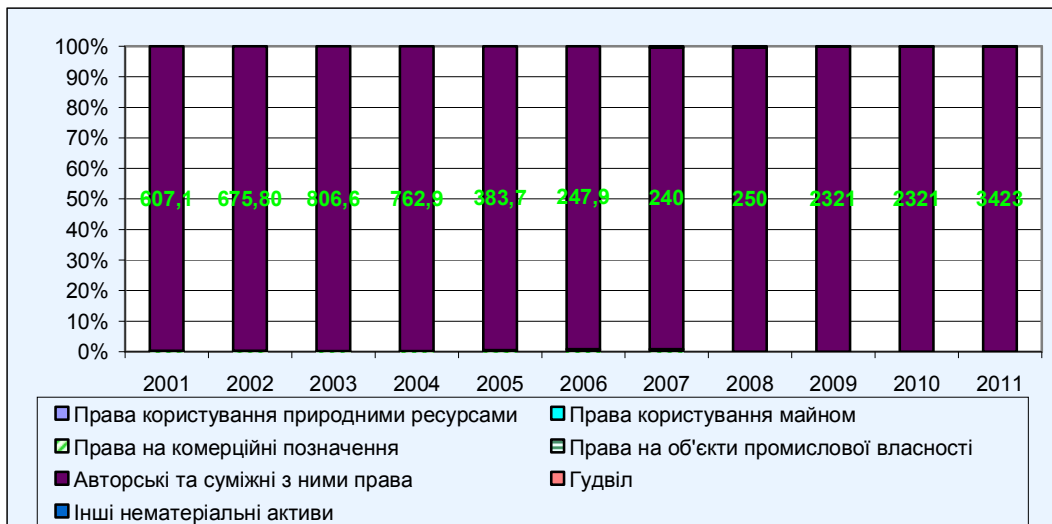

Рисунок 7 - Зміна структури НМА на ПАТ "Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе"

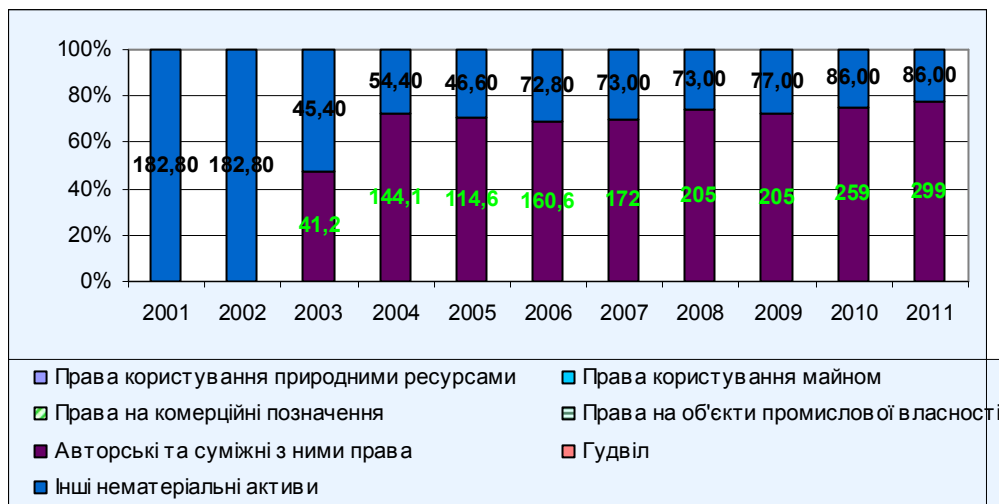

Рисунок 8 - Зміна структури НМА на ПАТ "Автрамат"

Рисунок 9 - Зміна структури НМА на ПАТ "Завод "Південкабель""

Таким чином, порівняно з іншими країнами в фінансовій звітності України відсутні є такі важливі складники як людський капітал, бренд, дизайн тощо які, в принципі, є невіддільні від юридичної особи, та які можуть, певною мірою, збільшити при їх оцінці вартість підприємства.

Висновки. Динаміка зміни структури НМА в Україні свідчить про незначне вкладання коштів у такі види активів сучасними підприємствами, особливо у порівнянні з підприємствами інших країн. Також невтішними є і прогнози, щодо майбутнього стану НМА в Україні. Адже за існуючою в Україні фінансовою звітністю ті складники НМА, які реально є в Україні, не визначаються. І за рахунок, в тому числі, цього підприємства України програють зараз у вартості іноземним.

Література:

1. Accounting for intangibles: Financial reporting and value creation in the knowledge economy. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.theworkfoundation.com/assets/docs/publications/223_intangibles_final.pdf
2. Intangible Capital and U.S. Economic Growth . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.conference-board.org/pdf_free/IntangibleCapital_US_Economy.pdf
3. **Edquist Harald.** How much does Sweden invest in intangible assets? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ebookbrowse.com/presentation-coinvest-harald-edquist-pdf-d283644344>
4. Intangible capital in the Netherlands: A benchmark . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cbs.nl/NR/rdonlyres/DE0167DE-BFB8-4EA1-A55C-FF0A5AFCBA32/0/200801x10pub.pdf/
5. **Андрощук Г.О.** Біла книга. Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України / Г.О. Андрощук, О.В. Дем'яненко, І.Б. Жилаєв, Л.В. Сахарова, В.І. Полохало, С.В. Таран (упорядкування). – К: Парламентське вид-во, 2008. – 448 с
6. IAS 38 Intangible Assets. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/149D67E2-6769-4E8F-976D-6BABEB783D90/0/ias38sum.pdf>
7. Нематеріальні активи у структурі активів вітчизняних підприємств . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.saleprice.com.ua/ua/pub/591.html>
8. Державна установа "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>

Стаття надійшла: 14.10.2011 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Горелов Д.А.

